

Verkenning nieuwe natuur en klein wonen

AANLEIDING

Er komen op dit moment verschillende ontwikkelingen samen: ambitieuze klimaatdoelstellingen, een forse woningbouwopgave en urgente opgaven voor de realisatie van nieuwe natuur. Dit maakt het interessant om een nadere verkenning te doen naar de concrete mogelijkheden voor de combinatie van nieuwe natuur en klein wonen. Dit voorstel bouwt voort op het rapport "Nieuw bos en klein wonen. Een veelbelovende combinatie" dat in opdracht van de ministeries LNV en EZ is verschenen en is gericht op het uitwerken van concrete mogelijkheden op basis van de in dit rapport geïdentificeerde kansen. Eerst worden kort de relevante ontwikkelingen geschetst.

Nieuwe natuur

Provincies en gemeenten zijn in het kader van het Natuurpact gehouden om in de periode 2016-2027 in totaal 52.000 hectare nieuwe natuur te realiseren. Rijk, provincies, gemeenten en waterschappen hebben op dit moment ruim 400.000 hectare grond in eigendom buiten het bebouwd gebied en buiten het Natuurnetwerk. Deze grond wordt momenteel voor een aanzienlijk deel verpacht aan boeren. Een kwart van de agrarisch ondernemers zal de komende tien jaar zijn bedrijfsactiviteiten beëindigen, o.a. wegens gebrek aan bedrijfsopvolgers. Stoppende boeren willen graag hun land in eigendom houden en zoeken naar daarbij passende vormen die dit mogelijk maken. Indien de komende decennia 10% van deze grond wordt omgezet in nieuwe natuur, leidt dit tot uitbreiding van het natuureengebied met 40.000 hectare.

Klimaatopgave

Nederland wil de komende jaren grote stappen zetten op het gebied van klimaatbeleid¹. Op de Nationale Klimaatop van 2016 is het Actieplan Bos en Hout gepresenteerd. Premier Rutte en staatssecretaris Dijkema namen het plan van 20 koepels, brancheverenigingen en maatschappelijke organisaties in ontvangst. Het Actieplan bevat een serie acties welke zijn gericht op geleidelijke uitbreiding van het bosareaal in Nederland met in totaal 100.000 hectare, het slimmer en duurzamer oogsten en het beter benutten van hout. Investeren in de aanleg van bos is belangrijk omdat het niet alleen een bijdrage levert aan beleidsdoelen op het gebied van klimaat, maar ook op gebieden als recreatie, waterretentie, filteren fijnstof, reductie hitte-stress en biodiversiteit. Bossen zijn de longen van de wereld en zijn een vorm van bovengrondse CO₂ opslag. Hout heeft voor veel toepassingen een gunstiger klimaat- en milieuoetadruk dan andere grondstoffen. De combinatie van acties uit het Actieplan leidt tot 4,5 MT extra vermeden CO₂ uitstoot per jaar in 2050 (bovenop het huidige niveau).

Verkenning nieuwe natuur en klein wonen | juni 2018

Guido Enthoven & Daan Groot

© Instituut Maatschappelijke Innovatie & De Natuurverdubbelers

Contactgegevens

Initiatiefnemers

Instituut Maatschappelijke Innovatie

Tiboe Siegenbeekstraat 25
2313 HA, Leiden

Contactpersoon: Guido Enthoven

info@imi.nu

06 54 298 149

De Natuurverdubbelers

Valschermkade 16
1059 CD, Amsterdam

Contactpersoon: Daan Groot

daan@natuurverdubbelers.nl

06 38 24 88 97

Samenwerkingspartners

Staatsbosbeheer

Postbus 2
3800 AA Amersfoort

Contactpersoon: Jan-Pieter Peijs

J.Peijs@staatsbosbeheer.nl

06 2377 4979

Tiny House Nederland

Contactpersoon: Marjolein Jonker

info@marjoleinhetklein.com

06 42 65 2091

Link In Green

Contactpersoon: Sandra Nap

sandra@linkingreen.nl

06 10 65 31 54

Wonen

De komende jaren zal de woningvoorraad aanzienlijk uitgebreid moeten worden, met bijzondere aandacht voor starterswoningen, ouderenwoningen, generatiebestendig wonen en het verduurzamen van woningen. Er is een toenemende aandacht voor tiny houses en andere vormen van kleinschalige bewoning. Het aandeel eenpersoonshuishoudens is groot in NL en tegelijkertijd bestaan er amper woningen voor deze groep. Volgens Platform 31 zijn tiny houses een interessante aanvulling op de bestaande woningvoorraad in het licht van de demografische trends. Het aantal huishoudens met een voorkeur voor een woning kleiner dan 40 m² groeide van 1,5% naar 4% in de periode 2012-2015. Huidige starters op de woningmarkt zijn millennials – veel meer geïnteresseerd in beleving en in betekenis dan in bezit. Een tiny house met lage woonlasten maakt instappen op de woningmarkt ook voor hen mogelijk en aantrekkelijk.

TINY HOUSES

Sinds 2015 is de Tiny House beweging in Nederland aangekomen en inmiddels hebben vele gemeenten aanvragen binnen gekregen van aspirant Tiny House bewoners om samen mogelijkheden te onderzoeken en plekken te creëren waar gewoond kan worden. Er zijn reeds gemeenten waar er in Tiny Houses gewoond wordt of waar ruimtelijke en woonexperimenten worden toegelaten zoals in Alkmaar, Den Haag en Nieuwegein. Hier kunnen de bewoners twee jaar of langer wonen met inschrijving in de Basisregistratie Personen (BRP). Ook zijn er plekken waar permanent in een Tiny House gewoond kan worden, zoals in Hardegarijp, Almere en in Den Helder. Tiny Houses passen in een trend van circulair bouwen, nature inspired design en eco lodges. Bouwen met hout zal naar verwachting de komende jaren steeds belangrijker worden.

Ontwikkelingen rond Tiny Houses zijn vanuit duurzaam perspectief interessant, omdat de ecologische voetafdruk van deze woningen zeer gering is en omdat zij nieuwe mogelijkheden bieden voor passende bewoning – ook in het landelijk gebied. Tiny Houses zijn vaak gemakkelijk te verplaatsen en kunnen 100% off grid worden gemaakt en hebben daardoor geen voorzieningen nodig. Zo kunnen de huisjes staan op plekken waar de infrastructuur ontbreekt.

VERKENNING FUNCTIECOMBINATIE

Het combineren van verschillende functies biedt interessante perspectieven. Daarbij kan gedacht worden aan het combineren van bosbouw en landbouw, bijvoorbeeld via agroforestry of voedselbossen, of aan de combinatie met kleinschalige recreatie of vormen van (evt. tijdelijke) bewoning met tiny houses. Een aantal provincies ziet mogelijkheden in deze vormen van functiecombinatie omdat dit bijdraagt aan het realiseren van klimaatdoelen, natuuropgaven en woningbouwopgaven.

Nationale klimaattop 2016

Wikkelhouse

Inmiddels zijn er verspreid over het land een reeks initiatieven gestart gericht op het realiseren van (voedsel)bossen in combinatie met tiny houses. De combinatie van nieuwe natuur en kleinschalig wonen biedt is ook vanuit financieel perspectief interessant voor provincies, gemeentes of een grondeigenaar.

Rijk, provincies en gemeenten kunnen een belangrijke rol vervullen in het faciliteren van deze ontwikkeling in termen van ruimtelijke bestemming en vergunningverlening. Een voorlopige inschatting is dat door het wegnemen van belemmerende regelgeving 20.000 hectare nieuwe natuur kan worden gecreëerd in combinatie met 60.000 tiny houses, bijvoorbeeld ten behoeve van starters, alleenstaanden, senioren of recreatie.

KODA Walking Concrete

OPZET PROGRAMMA

Inzet van dit voorstel is om een Community of Practice (CoP) op te zetten, waarin de mogelijkheden voor Tiny Houses om bij te dragen aan doelstellingen rondom natuur, klimaat, wonen en aanvullende functiecombinaties worden onderzocht. Beoogde partners voor zo'n CoP zijn het rijk, provincies en gemeenten. We willen het onderzoek in eerste instantie richten op drie onderdelen: locaties, business case en regelgeving. Hiervoor verrichten we per deelnemende gemeente een quick-scan en beantwoorden we gezamenlijk de juridische vraagstukken. Daarnaast organiseren we een aantal bijeenkomsten waarin het ophalen van vraagstukken en kennisdeling centraal staat.

Locaties

Voor elke deelnemende gemeente of provincie onderzoeken we één of meerdere locaties waar een functiecombinatie met Tiny Houses tot toegevoegde maatschappelijke waarde leidt. Hierbij wordt nadrukkelijk ook gekeken naar de kansen die publieke grondposities bieden en of er ondernemers in het gebied zitten die geïnteresseerd zijn in een dergelijk model.

Business case

We ontwikkelen gezamenlijk de schetsen van de business case voor een dergelijke ontwikkeling, waarbij de business case van een project bestaat uit, naast de economische waarde, ook de maatschappelijke, sociale en ecologische waarde.

Regelgeving

Er zal onder andere gekeken moeten worden naar belemmerende regelgeving. De meeste bestemmingsplannen hebben bepalingen over functiescheiding, mede gebaseerd op het beleid rondom duurzame verstedelijking. De Nieuwe Landgoederenregeling, de ruimte voor ruimte regel en de Natuurschoonwet bieden beperkte ruimte voor wonen in het buitengebied. De nieuwe Omgevingswet biedt interessante aanknopingspunten omdat deze meer is toegesneden op het mogelijk maken van maatschappelijke initiatieven en het mogelijk maken van functiecombinatie. De Crisis- en herstelwet biedt nu reeds mogelijkheden om belemmerende regelgeving tijdelijk buiten toepassing te verklaren.

Sol Duc cabin

STAPPENPLAN EN DELIVERABLES

- o Quick-scan per gemeente of provincie
 - Kick-off
 - Inventarisatie grondposities
 - Omgevings- en actoren analyse
 - Inventarisatie woning-, klimaat- en natuuropgaven
 - Eventuele aanvullende meekoppelkansen
 - Bijeenkomst met stakeholders, grondeigenaren, agrarisch ondernemers
 - Presentatie resultaten en adviesrapport
- o Tussentijdse bijeenkomsten, kennis delen (2)
- o Desk-research en juridisch advies generieke kennisvraagstukken
- o Overkoepelend adviesrapport, lessen uit de deelnemende gemeenten en provincies
- o Slotbijeenkomst

VERWACHTE RESULTATEN

Door dit traject in te steken als een Community of Practice wordt er een hoge mate van lerend vermogen georganiseerd tegen een relatief laag budget per deelnemer.

Dit traject beoogt de volgende resultaten te realiseren:

- Identificatie van kansen die het combineren van de functies op het gebied van wonen, natuur- of bosontwikkeling en klimaatadaptatie voor uw gemeente of provincie oplevert.
- Haalbaarheidsstudie voor een concrete locatie.
- Kennisuitwisseling tussen verschillende gemeenten en provincies.
- Duidelijkheid over juridische vraagstukken rondom Tiny Houses, onder andere op het vlak van juridische positie ten opzichte van omgevingswet en bouwbesluit.
- Nieuw perspectief voor grondposities van gemeenten of ondernemers.
- Invulling geven aan opgaves op het gebied van natuur, wonen of klimaatadaptatie.

PLANNING

Kick-off Community of Practice:	december 2018
Eerste tranche quick-scans:	januari - juni 2019
Tussentijdse bijeenkomst CoP:	juni 2019
Tweede tranche quick-scans:	maart – september 2019
Uitwerking, rapportage, slotbijeenkomst:	september 2019

TOT SLOT

Wij nodigen u graag uit om deel te nemen aan deze Community of Practice. Wij sommen graag ter afsluiting nog eenmaal de voordelen van deze benadering op:

1. het levert een bijdrage aan natuur- en klimaatdoelen (CO₂-opslag); daarnaast draagt bos bij aan houtproductie, biodiversiteit, recreatie, filteren van fijnstof en reductie van hittestress.
2. het voorziet in een toenemende behoefte aan starterswoningen en duurzame woningen;
3. het biedt nieuwe perspectieven voor agrarisch ondernemers of stoppende boeren zonder bedrijfsopvolger, of voor gemeentelijke grondposities;
4. het kan grotendeels met privaat geld gerealiseerd worden.

¹ Het kabinet treft voorbereidingen om een Nationale Omgevingsvisie uit te brengen. In dit kader zijn inmiddels enkele verdiepingsrapporten verschenen. Eén van de genoemde opties om klimaatdoelen te realiseren is:

'Het Rijk zet in op het realiseren van meer bomen voor het vastleggen van CO₂. Combinatie met natuur-, landschap- en recreatieontwikkeling (ook met extra aanplant van bos) is goed mogelijk; het woon- en leefklimaat kan hierdoor verbeteren. Bij het realiseren van meer bomen/bos voor de vastlegging van CO₂ kan hittestress verminderen door een verkoelend effect en meer schaduw. Nutriënten kunnen beter vastgehouden worden waardoor uitspoeling minder wordt. Ook is denkbaar dat er ruimte wordt geboden voor geld-opbrengende nevenfuncties in of bij het bos, zoals (recreatie-)woningen, waarmee bosbouw en -beheer kunnen worden gefinancierd.

(Bron: Verdiepingsrapport strategische opgave 'naar een klimaatbestendige en klimaatneutrale samenleving', 30 oktober 2017)

OVER DE INITIATIEFNEMERS

Instituut Maatschappelijke Innovatie

Instituut Maatschappelijke Innovatie organiseert dialogen en ontwikkelt innovaties op het gebied van groene economie. IMI begeleidde in 2016 de totstandkoming van een 'European Bioeconomy Manifesto'. In dezelfde periode organiseerde Guido Enthoven, oprichter en directeur van IMI, de stakeholderdialogoog tussen bedrijven, overheden, koepels en NGO's die uitmondde in het Actieplan Bos en Hout. In 2018 verscheen als vervolg daarop de verkenning 'Nieuw Bos en klein Wonen; een veelbelovende combinatie'. IMI werkt in opdracht van ministeries, provincies en gemeenten.

IMI
INSTITUUT
MAATSCHAP-
PELIJKE
INNOVATIE

De Natuurverdubbelers

De Natuurverdubbelers is een projectbureau op het gebied van biodiversiteit, ecosystemen en natuurlijk kapitaal en verbindt in haar projecten economie met ecologie. De Natuurverdubbelers ontwikkelen business cases voor het verhogen van natuurwaarden en ontwikkeling van nieuwe natuur. Onder leiding van Daan Groot, lector "Innovatief ondernemen met natuur" aan HAS Hogeschool, werkt een multidisciplinair team aan concreet handelingsperspectief voor overheden en ondernemers. De Natuurverdubbelers werkt in al haar projecten nauw samen met provincies, gemeenten en (agrarische) ondernemers.

SAMENWERKINGSPARTNERS

Staatsbosbeheer

Staatsbosbeheer is enthousiast over de mogelijkheden voor functiecombinatie van klein wonen en nieuw bos op plekken met lokaal draagvlak. De functiecombinatie biedt de kans om nieuwe natuur te realiseren met locatiegebonden eigen inkomsten: natuur op eigen benen. Als het omzetting van agrarische grond betreft, zien we ook mogelijke biodiversiteitswinst en misschien zelfs een oplossing voor eventuele problemen met vermessing, bestrijdingsmiddelen en/of bedrijfsopvolging. Staatsbosbeheer zet graag zijn expertise in op het gebied van natuurontwikkeling en samenwerking tussen markt en overheid om uitvoering te geven aan eventuele wensen van lokale overheden die middels deze functiecombinatie willen bijdragen aan de woonopgave en natuurontwikkeling.

Tiny House Nederland

Stichting Tiny House Nederland is het landelijke platform voor kennisdeling in de Tiny House beweging in Nederland waarbij betaalbaar, milieuvriendelijk en eenvoudig wonen en leven centraal staat. Door het verstrekken van informatie, het verbinden van mensen en het creëren van draagvlak maken we het mogelijk dat mensen in Nederland klein en duurzaam kunnen wonen. Op Facebook heeft Tiny House Nederland ruim 25.000 actieve volgers en ruim 15.000 bezoekers per maand vinden hun weg naar de website www.tinyhousenederland.nl.

